

JOSEPH CAMPBELL

Eroul cu o mie de chipuri

Traducere din limba engleză:

MIHAI MĂNESCU & GABRIELA DENIZ

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

PREFAȚĂ	5
PROLOG - Monomitul	7
PARTEA I - Aventura Eroului	51
1. Plecarea	53
2. Inițierea	98
3. Întoarcerea	191
4. Cheile	238
PARTEA A II-A - Ciclul cosmogonic	245
1. Emanății	247
2. Nașterea din Fecioară	285
3. Transformările eroului	299
4. Disoluția	347
EPILOG - Mitul și societatea	360
Bibliografie	371
Lista de figuri	390
Lista imaginilor	393

PREFAȚĂ

„Adevărurile conținute în doctrinele religioase sunt în definitiv atât de distorsionate și de sistematic deghizate”, scrie Sigmund Freud, „încât majoritatea oamenilor nu le poate percepe ca fiind adevăruri. Cazul este similar cu ceea ce se întâmplă atunci când îi spunem unui copil că nou-născuții sunt aduși de barză. Și aici ascundem adevărul în haine simbolice, deoarece cunoaștem semnificația acelei păsări. Cu toate acestea, copilul nu o știe. El doar aude partea deformată din ceea ce spunem și apoi simte că a fost înșelat. Noi știm cât de des neîncrederea sa față de adulți precum și refractaritatea sa încep efectiv de la această impresie. Am devenit convinși că este mai bine să evităm asemenea deghizări simbolice ale adevărului în ceea ce le spunem copiilor și să nu îi văduvim de cunoașterea naturii adevărate a lucrurilor corespunzătoare cu nivelul lor intelectual”¹.

Scopul acestei cărți este acela de a dezvălui unele dintre adevărurile care ne sunt ascunse sub imaginile religiei și ale mitologiei prin adunarea mai multor exemple simple și prin permiterea înțelepciunii antice să se divulge de una singură. Vechii învățători știau ce spuneau. Odată ce am învățat să citim din nou limbajul lor simbolic, nu ne trebuie mai mult decât talentul unui antologist de a permite învățămintelor acestora să fie auzite. În primul rând, trebu-

¹ Sigmund Freud, *The Future of an Illusion* (tradus în engleză de James Strachey et al., Ed. Standard, XXI, Londra: The Hogarth Press, 1961), pp. 44-45 (Orig. 1927.)

ie să învățăm gramatica simbolurilor, iar eu nu cunosc vreo cale mai bună de a descifra acest mister decât psihanaliza. Fără a considera că aceasta are ultimul cuvânt de spus asupra subiectului de față, o putem totuși folosi ca abordare. Al doilea pas va fi așadar acela de a aduce la un loc o mulțime de mituri și de povești folclorice din toate colțurile lumii și de a permite simbolurilor să vorbească singure. Paralelele vor deveni evidente imediat, iar acestea vor dezvolta o formulare vastă și constantă a adevărilor fundamentale după care omul a trăit de-a lungul mileniilor șederii sale pe această planetă.

Se va obiecta poate că, aducând în prim plan corespondențele, am omis diferențele dintre diferitele tradiții orientale și occidentale, moderne, antice și primitive. Aceeași obiecție ar putea fi adusă și împotriva oricărui manual sau oricărei diagrame de anatomie, unde variațiile fiziologice ale rasei sunt desconsiderate în scopul unei înțelegeri generale fundamentale a fizicului uman. Există, desigur, diferențe între numeroasele mitologii și religii ale omenirii, dar aceasta este o carte care vorbește despre similarități. Odată ce acestea sunt înțelese, diferențele vor fi considerate mult mai reduse decât se presupune la nivel popular (și politic). Nădăduiesc că o elucidare comparativă va contribui la cauza poate nu chiar atât de disperată a acelor forțe care lucrează în lumea contemporană pentru unificare, nu în numele unui imperiu ecleziastic sau politic, ci în sensul unei înțelegeri umane reciproce. Așa cum ni se spune în Vede: „Adevărul este unul, înțelepții îi dau nume diferite”.

Pentru ajutorul acordat în munca anevoioasă de a-mi aduce materialele într-o formă lizibilă, doresc să-i mulțumesc domnului Henry Morton Robinson, al cărui sfat m-a ajutat în primele și în ultimele etape ale lucrării, doamnelor Peter Geiger, Margaret Wing și Helen McMaster, care au revizuit în repetate rânduri manuscrisul și au oferit sugestii prețioase, precum și soției mele, care a muncit alături de mine de la început și până la sfârșit, ascultând, citind și revizuind.

Joseph Campbell

New York City, 10 iunie 1948

PROLOG

MONOMITUL

– 1 –

MIT ȘI VIS

Fie că stăm și ascultăm cu amuzament reținut poveștile fantastice ale unui vrăjitor cu ochi roșii din Congo, fie că citim fascinați traduceri versetelor mistice ale lui Lao-tse; fie că din când în când reușim să înțelegem vorbele de duh ale lui Toma D'Aquino sau că din senin înțelegem semnificația unei legende stranii a eschimoșilor, întotdeauna ceea ce redescoperim este acea unică poveste, mereu aceeași, deși își schimbă mereu forma, o poveste care ne dă impresia persistentă și provocatoare că avem încă mult de experimentat, mult mai mult decât va fi vreodată cunoscut sau spus.

Pretutindeni în lume, indiferent de timp și de circumstanțe, miturile oamenilor au înflorit. Ele au fost inspirația vie a tot ceea ce a reieșit din activitatea trupului și a minții umane. Nu aş exagera dacă aş spune că mitul este poarta secretă prin care energiile nesecate ale cosmosului pătrund în manifestările culturale ale oamenilor. Religiile, filosofiele, artele, formele sociale create de omul preistoric și istoric, primele descoperiri tehnolo-

logice și științifice, visele din timpul somnului, toate acestea se nasc din inelul magic, fundamental, al mitului.

Minunea vine din faptul că puterea de a mișca și de a inspira centrul profunzi ai creativității rezidă în cele mai simple povești pentru copii – așa cum aroma oceanului se regăsește în fiecare picătură sau cum întreg misterul vieții se află chiar și într-un ou de purice. Pentru că simbolurile mitologiei nu sunt fabricate; ele nu pot fi ordonate, inventate sau reprimite definitiv. Ele sunt producții spontane ale psihicului și fiecare are înăuntrul său grăunțele nealterat al propriei sale puteri.

Care este secretul acestor imagini eterne? Din ce profunzime a minții derivă ele? De ce în spatele variatelor veșminte, mitologia este pretutindeni la fel? Și ce vrea ea să ne învețe?

Astăzi, mulți oameni de știință contribuie la analiza acestui mister. Arheologii cercetează ruinele din Irak, Honan, Creta și Yucatán. Etnologii studiază ostiacii de pe râul Ob¹ sau bubii lui Fernando Po². O întreagă generație de orientaliști ne-a dezvăluit recent scrierile sacre ale Orientului, precum și sursele pre-ebraice ale Sfintei Scripturi. Și în tot acest timp, mulți alți savanți au dezvoltat cercetările în domeniul psihologiei populare – începând cu secolul trecut – căutând să stabilească bazele psihologice ale limbajului, mitului, religiei, dezvoltării artei și a codurilor morale.

Cu toate acestea, cele mai uimitoare au fost revelațiile apărute din clinicile psihiatrice. Scrierile curajoase și revoluționare ale psihanaliștilor au devenit indispensabile celor care studiază mitologia deoarece, indiferent de ce s-ar putea crede despre interpretările detaliate și de cele mai multe ori contradictorii ale anumitor cazuri sau problematici, Freud, Jung și urmașii lor au demonstrat irefutabil că logica, eroii și acțiunile mitice au supraviețuit chiar și în timpurile noastre. În absența unei mitologii

¹ Popor antic fino-ugric care trăia în vestul Siberiei. (N. tr.)

² Bubii sau boobies, boubies, bobes sau voove sunt un grup etnic din Africa al grupului bantu, care trăiește în insula Bioko, Guineea Ecuatorială. (N. tr.)

generale active, fiecare dintre noi are propriul său panteon secret în vise, nerecunoscut, rudimentar și totuși, în ascuns, potent. Cea mai recentă încarnare a lui Oedip sau povestea de dragoste din Frumoasa și Bestia așteaptă și în după-amiaza aceasta la semafor, la intersecția Străzii 42 cu Strada 5.

Am visat (îi scria un tânăr american autorului unui articol de ziar) că reparam țigla de pe acoperiș. La un moment dat am auzit vocea tatălui meu care mă striga de jos. Brusc, m-am întors să-l aud mai bine și, în timp ce m-am răsucit, am simțit cum ciocanul mi-a scăpat din mână, a alunecat pe panta acoperișului și a dispărut dincolo de margine. Apoi am auzit o bufnitură grea, de parcă s-ar fi prăvălit corpul unui om.

Înspăimântat, am coborât pe scară. Jos, l-am văzut pe tata întins la pământ, mort, cu fața plină de sânge. Eram distrus și am început s-o strig pe mama, printre suspine. Atunci ea a ieșit din casă și m-a luat în brațe. „Fii liniștit, fiule, a fost un accident”, mi-a spus ea. „Știu că tu o să ai grijă de mine, chiar dacă el nu mai este.” Și în timp ce mă săruta, m-am trezit.

Sunt cel mai mare copil din familie și am 23 de ani. M-am despărțit de soție acum un an. Cumva, nu ne înțelegeam. Îmi iubesc ambii părinți foarte tare și n-am avut niciodată probleme cu tata, în afara faptului că el a insistat să mă întorc acasă la soție și eu nu am putut să fiu fericit alături de ea. Și nu voi putea fi vreodată.¹

Soțul al cărui mariaj a eșuat, ne destăinuiește aici, cu o inocență minunată, că în loc de a scoate la suprafață energiile sale spirituale pentru a-și rezolva problemele din căsnicie, el

¹ Clement Wood, *Dreams: Their Meaning and Practical Application* (New York: Greenberg: Publisher, 1931), p. 124.

„Visele din cartea aceasta,” spune autorul (p. viii), „sunt preluate în primul rând dintre miile de vise care mi-au fost trimise în fiecare săptămână pentru a le analiza, în legătură cu rubrica mea zilnică prezentă în mai multe ziare din țară. Acestea au fost suplimentate de visele pe care le-am analizat în timpul practicii mele private”. Contrastând cu majoritatea viselor prezente în lucrările standard care abordează acest subiect, cele aflate în această prefață cunoscută a operei lui Freud provin de la oameni care nu se află în analiză. Sunt de o sinceritate remarcabilă.

s-a adăpostit în alcovurile ascunse ale imaginației sale, în aceeași situație de acum ridicolă și anacronică a primei și singurei sale implicări emoționale – triumphiul tragicomic al copilăriei – fiul împotriva tatălui, luptându-se pentru a dobândi dragostea mamei. Aparent, dispozițiile cele mai statornice ale psihicului uman derivă din faptul că omul, dintre toate animalele, este ființa care stă cel mai mult timp la sânul mamei. Ființele umane se nasc prea repede; ele nu sunt pe deplin dezvoltate și sunt nepregătite pentru a face față lumii. Prin urmare, apărarea lor în fața unui univers plin de pericole este mama, sub protecția căreia perioada intrauterină este prelungită¹. Astfel, copilul dependent și mama sa constituie o unitate duală chiar și după câteva luni de la catastrofa nașterii. Această unitate apare nu doar la nivel fizic, ci și la cel psihologic². Orice absență prelungită a părintelui provoacă în copil tensiune și impulsuri de agresivitate. De asemenea, când mama este obligată să limiteze libertatea de acțiune a copilului, ea trezește în el reacții agresive. Așadar, primul element al ostilității copilului este identic cu primul element al dragostei sale, iar primul său ideal (care mai apoi e reținut ca o bază subconștientă a tuturor imaginilor ce ilustrează extazul, adevărul, frumusețea și perfecțiunea) este reprezentat de unitatea duală dintre Madonna și Bambino³.

Tatăl, mai puțin norocos, reprezintă prima intruziune radicală a unui alt element de realitate în beatitudinea acestei reafirmări lumești a stării de grație din pânțece. Astfel, înainte de toate, tatăl este perceput ca un dușman. Lui i se transferă acuzațiile de agresivitate care au fost atașate inițial „răului” sau mamei absente, în timp ce dorința atașată „binelui” sau mamei prezen-

¹ Géza Róheim, *The Origin and Function of Culture* (Nervous and Mental Disease Monographs, Nr. 69, New York, 1943), pp. 17-25.

² D.T. Burlingham, „Die Einfühlung des Kleinkindes in die Mutter,” *Burlingham*, XXI, p.429; citat de Géza Róheim în *War, Crime and the Covenant* (Journal of Clinical Psychopathology, Monograph Series, No. 1, Monticello, N.Y., 1945), p. 1.

³ Róheim, *War, Crime and the Covenant*, p. 3.

te, protectoare și hrănitoare, rămâne în mod normal a mamei. Această distribuție infantilă a impulsurilor morții (*thanatos: destrudo*) și ale iubirii (*eros: libido*) construiește fundația a ceea ce este cunoscut astăzi ca fiind complexul lui Oedip, complex pe care Sigmund Freud l-a indicat acum 50 de ani ca fiind marea cauză a eșecului nostru din viața adultă de a ne comporta ca ființe raționale. Dr. Freud spunea: „Regele Oedip, cel care l-a ucis pe tatăl său Laios și s-a căsătorit cu mama sa Iocasta, ne arată împlinirea dorințelor proprii noastre copilării. Dar, fiind mai norocoși ca el, am reușit, în situația în care nu am devenit psihonevrotici, să ne detașăm impulsurile sexuale de mamă și să uităm starea de gelozie resimțită împotriva tatălui nostru”¹. Tot Freud scrie că: „Fiecare tulburare patologică a vieții sexuale poate fi privită ca un blocaj în dezvoltare”².

[...] În vis,

Mulți s-au văzut cu a lor mamă-n așternut.

Când temeri d-astea n-ai, rabzi viața mai ușor.³

¹ Freud, *The Interpretation of Dreams* (trad. în engleză de James Strachey, Ed. Standard, IV; Londra: The Hogarth Press, 1953), p. 262. (Ed. originală 1900).

² *Three Essays on the Theory of Sexuality*, III: „The Transformations of Puberty” (trad. de James Strachey, Ed. Standard, VII; Londra: The Hogarth Press, 1953), p. 208. (Ed. originală 1905).

³ Sofocle, *Oedipus Tyrannus*, 981-983. (Sofocle, Oedip rege, trad. în lb. rom. de George Fotino, Ed. Garamond, București, 2004.)

S-a remarcat că tatăl poate de asemenea să fie perceput ca un protector, iar mama ca o ispită. Acesta este drumul de la Oedip la Hamlet. „O, Doamne! aş putea să mă înghesui în coaja unei nuci şi să mă simt un rege-n necuprins, de n-ar fi însă visele urite”. (*Hamlet* II. ii; trad. lb. rom. Vladimir Streinu, „Tragedia lui Hamlet”, Ed. Pentru Literatură, ediție blingvă, București, 1965). „Toți nevroticii”, scrie Dr. Freud, „sunt fie Oedip, fie Hamlet”. În cazul fiicei (care este puțin mai complicat), următorul text este suficient de elocvent pentru această scurtă expunere. „Am visat azi-noapte că tatăl meu a înjunghiat-o pe mama drept în inimă. Ea a murit. Știam că nimeni nu dădea vina pe el pentru ceea ce a făcut, chiar dacă eu plângeam cu amărăciune. Apoi visul a început să se schimbe și părea că eu și el plecam împreună într-o excursie, iar eu eram foarte fericită”. Acesta este visul unei femei de 24 de ani, nemăritată (Wood, *op. cit.*, p. 130).

Legământul deznădăjduit al soției îndrăgostitului, ale cărei sentimente, în loc să se maturizeze, rămân fixate în fantasmale copilăriei timpurii, poate fi judecat prin aparenta absurditate a unui alt vis modern; și aici începem să simțim că într-adevăr intrăm pe tărâmul mitului antic, dar care are o desfășurare bizară.

Am visat (scria o femeie tulburată) că un cal mare și alb mă urmărea oriunde mă duceam. Mi-era teamă de el și încercam să-l îndepărtez. Am privit înapoi să văd dacă încă mă urmărea și, din senin, se transformase în bărbat. I-am spus să intre într-o frizerie și să-și tundă coama, ceea ce a și făcut. Atunci când a ieșit, arăta exact ca un bărbat, cu excepția faptului că avea copite și față de cal. Se ținea după mine oriunde mă duceam. Apoi s-a apropiat de mine și m-am trezit.

Sunt o femeie măritată, am 35 de ani și doi copii. Sunt măritată de 15 ani și sunt sigură că soțul îmi este fidel.¹

Inconștientul suscită în minte tot felul de creaturi ciudate, terori și imagini înșelătoare – fie că ele apar în vise, la lumina zilei sau în tulburarea mintală. Pentru că regatul oamenilor, sub nivelul, prin comparație, ordonat al micului sălaș pe care îl numim conștiință, coboară adânc în peșterile nebănuite ale lui Aladin. Acolo nu se află doar bijuterii prețioase, ci și periculosul djinn: puterile psihologice incomode sau reprimite pe care nu ne-am gândit sau pe care nu am avut niciodată curajul să le integrăm în propriile noastre vieți. Pe de o parte, ele pot rămâne nebănuite, iar pe de altă parte, un cuvânt întâmplător venit la momentul potrivit, miresma unui loc special, gustul ceaiului sau o privire pot atinge un izvor magic și imediat mesageri periculoși încep să apară în creierul nostru. Acești mesageri sunt periculoși deoarece amenință structura fundamentală de securitate pe care ne-am edificat noi înșine și familiile noastre. Totodată emană o fascinație demonică, deoarece aduc cu ei cheile ce pot deschide întregul tărâm al aventurii descoperirii de sine, atât de râvnită și de temută. Distrugerea lumii pe care am construit-o și în care trăim și, odată

¹ Wood, *op. cit.*, pp. 92-93.

cu ea, distrugerea noastră; dar apoi o reconstrucție uimitoare a unei vieți umane depline, mai curată, mai spațioasă și mai temerară – aceasta este ispita, promisiunea și groaza pe care le suscită acești vizitatori nocturni, ce vin din tărâmul mitic pe care fiecare dintre noi îl are înăuntrul lui.

Psihanaliza, știința modernă de citire a viselor, ne-a învățat să luăm în seamă aceste imagini imateriale. Totodată ea a găsit o cale pentru a le permite să acționeze. Crizele periculoase ale dezvoltării personale au permisiunea să se manifeste sub privirile protectoare ale unui inițiat experimentat în știința și limbajul special al viselor, care apoi va juca rolul unui mistagog din Antichitate sau al unui ghid al sufletelor, vrăciul din templele forestiere primitive în care se desfășurau ritualurile de inițiere și probele de maturitate. Doctorul este maestrul modern al tărâmului mitologic, cunoscătorul tuturor căilor secrete și al cuvintelor de putere. Rolul său este întocmai cel al Bătrânului înțelept din mituri și povești, ale cărui cuvinte îl ajută pe erou de-a lungul provocărilor și al fricilor întâlnite în bizara aventură. El este cel care se ivește în calea eroului și-i arată sabia magică pe care o va folosi pentru a omorî dragonul-frică. El este cel care îi va vorbi despre mireasa care îl așteaptă și despre castelul cu multe comori. Tot el va aplica balsamul vindecător peste rana aproape fatală, dar și cel care îl va lăsa pe erou să plece înapoi în lumea obișnuită, după ce acesta și-a trăit marea aventură din împărăția fermecată a nopții.

Când, având această imagine în minte, analizăm numeroasele ritualuri ciudate care au fost descoperite la triburile primitive ale marilor civilizații din trecut, devine evident că scopul și efectul propriu-zis al acestora era de a conduce oamenii dincolo de pragurile dificile ale transformării care solicită o schimbare în modelele vieții conștiente, dar și inconștiente. Aceste așa-numite rituri de trecere, care ocupă un loc important în viața unei societăți primitive (ceremoniile legate de naștere, numire, pubertate, căsătorie, înmormântare etc.), se deosebesc prin exerci-

țiile formale de separare, de obicei foarte dure, prin care mintea este îndepărtată radical de atitudinile, atașamentele și modelele de viață ce aparțin etapei care urmează a fi depășită¹. Apoi urmează un interval de retragere extinsă, în care se desfășoară tot soiul de ritualuri ce au menirea de a-i arăta aventurierului în călătoria vieții formele și sentimentele adecvate noii sale stări, pentru ca atunci când în final va sosi momentul întoarcerii în lumea obișnuită, inițiatul să fie ca renăscut².

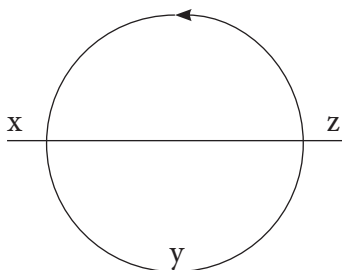
Fig. 1. Sileni și menade.

¹ În acest gen de ceremonii, precum cele legate de naștere și înmormântare, importante sunt, în mod evident, efectele avute asupra părinților și rudelor. Toate riturile de trecere au intenția să afecteze nu doar candidatul, ci și pe toți ceilalți oameni din jurul său.

² A. van Gennep, *Les rites de passage* (Paris, 1909).

EROUL ȘI ZEUL

Calea standard a aventurii mitologice a eroului este o amplificare a formulei reprezentate în riturile de trecere: *separare – inițiere – întoarcere*: ea poate fi numită unitatea nucleară a monomitului¹.

Un erou se aventurează departe de lumea cotidiană într-un tărâm al minunățiilor supranaturale: aici, el întâlnește forțe fabuloase și reușește să dobândească o victorie decisivă: eroul se întoarce din această aventură misterioasă cu puterea de a reda fericirea celorlalți oameni.

Prometeu s-a urcat la ceruri de unde a furat focul de la zei și apoi a coborât din nou pe pământ. Iason a navigat printre stâncile Simplegade ajungând pe o mare a minunilor, a păcălit balaurul care străjuia Lâna de Aur și apoi s-a întors cu ea, folosindu-i puterea pentru a-l detrona pe regele uzurpator și a-și relua locul de drept. Eneas a coborât în Infern, traversând râul defuncțiilor după ce i-a aruncat ceva de mâncare lui Cerber, câinele gardian cu trei capete. A reușit să vorbească, în cele din urmă, cu umbra tatălui său mort. Toate lucrurile i-au fost dezvăluite: destinul sufletelor, destinul Romei pe care urma să o fondeze și „modalitatea înțeleaptă de a putea evita sau suporta orice povară”². Apoi el s-a întors prin poarta de fildes pentru a-și împlini lucrarea în lume.

O impresionantă descriere a dificultăților inerente sarcinii eroului – și a sensului sublim pe care aceasta îl cuprinde atunci când este profund înțeleasă și luată în serios – este prezentată în legen-

¹ Cuvântul „monomit” provine de la James Joyce, *Finnegans Wake* (New York: Viking Press, Inc., 1939), p. 581.

² Vergiliu, *Eneida*, VI, 892.

da tradițională a Marii Lupte a lui Buddha. Tânărul prinț Gautama Shakyamuni a plecat în ascuns de la palatul tatălui său, călare pe armăsarul princiar Kanthaka, și a reușit să treacă în mod miraculos de poarta străjuită. A călărit toată noaptea, calea fiindu-i luminată de torțele a de patru ori șazeci de mii de zeități, a traversat un torent larg de 1 128 de coți și apoi, cu o singură lovitură de sabie, și-a tăiat buclele regale. Părul care i-a rămas, lung de două degete, s-a ondulat spre dreapta în bucle mici și i s-a lipit de cap. Îmbrăcând straiul unui călugăr, el a hoinărit prin lume ca un cerșetor, iar în timpul acestor ani de călătorii, aparent fără scop, a reușit să dobândească și să transceadă cele opt stadii ale meditației. S-a retras la o mănăstire și timp de încă șase ani și-a încordat puterile în marea luptă, a dus un trai ascetic extrem și s-a prăbușit la pământ ca și mort, dar îndată a reușit să-și revină. S-a reîntors apoi la viața mai puțin riguroasă a cerșetorului ascetic.

Într-o zi, s-a așezat sub un copac, contemplând partea răsăriteană a lumii, iar copacul s-a luminat datorită strălucirii sale. O tânără, Sujata, a venit lângă el și i-a oferit orez cu lapte într-un bol de aur. După ce a mâncat, Buddha a aruncat bolul într-un râu și bolul a început să plutească împotriva curentului. Acesta a fost semnul că momentul victoriei sale se apropia. S-a ridicat și a pornit pe un drum împodobit de zei, lat de 1 128 de coți. Șerpilor, păsările și divinitățile pădurilor și ale câmpiilor l-au omagiat cu flori și miresme cerești, iar corurile angelice au început să cânte; cele 10 000 de lumi erau pline de miresme, ghirlande, acorduri și chiote de bucurie, deoarece Gautama se îndrepta către Copacul Iluminării, Copacul Bo, sub care el trebuia să salveze lumea. S-a așezat cu o hotărâre fermă sub Copacul Bo, în Locul Nemișcat și, în acel moment, înaintea lui a apărut Kama-Mara, zeul dragostei și al morții.

Acest zeu periculos s-a ivit călare pe un elefant, purtând arme în fiecare dintre cele o mie de brațe ale sale. Era înconjurat de oastea sa, atât de numeroasă, încât se întindea douăsprezece leghe în fața sa, douăsprezece la dreapta, douăsprezece la stânga, iar în spate

se întindea până la capătul lumii; măsura nouă leghe în înălțime. Divinitățile protectoare ale universului au dispărut, dar Viitorul Buddha a rămas nemișcat sub Copac. Zeul l-a atacat atunci, încercând să-i distrugă concentrarea.

Antagonistul a azvârlit stânci, tunete, flăcări, arme ascuțite, cărbuni încinși, cenușă fierbinte, noroi clocotit, nisipuri arzătoare și întuneric nimicitor împotriva Salvatorului, dar toate acestea au fost transformate de puterea celor zece perfecțiuni ale lui Gautama în flori și parfumuri celeste. Mara și-a asmuțit atunci odraslele, Dorința, Voluptatea și Dorul, însoțite de voluptoșii lor servitori și servitoare, dar mintea Marii Ființe nu a fost distrasă. În cele din urmă, zeul a invocat dreptul său de a sta pe Locul Nemișcat, și-a azvârlit mânios discul ascuțit către Gautama, zorindu-și oștile să azvârle asupra lui piscurile munților. Însă Viitorul Buddha și-a mișcat mâna doar pentru a atinge pământul cu vârfurile degetelor, astfel invitând zeița Pământ să ateste că era dreptul lui să stea unde stătea. Ea a făcut acest lucru cu 100, 1 000, 100 000 de vuiete, astfel încât elefantul Antagonistului a căzut în genunchi în semn de ascultare în fața Viitorului Buddha. Oastea s-a risipit imediat, iar zeii tuturor lumilor au împrăștiat ghirlande.

Câștigând această primă bătălie înaintea de apusul soarelui, victoriosul a dobândit în prima parte a nopții cunoașterea existențelor sale anterioare, în a doua parte ochiul divin al vederii atotștiutoare, iar în ultima parte, înțelegerea asupra lanțului cauzalității. În zori, Gautama a trăit iluminarea perfectă¹.

¹ Acesta este cel mai important moment din mitologia orientală, echivalentul Crucificării în Occident. Buddha sub Copacul Iluminării (Copacul Bo) și Iisus pe Sfânta Cruce (Copacul Mântuirii) sunt figuri analoage care încorporează arhetipul Salvatorului Lumii, motivul Copacului Vieții, o temă provenită din vremuri imemorabile. Multe alte variante ale acestei teme pot fi regăsite în episoade pe care le vom prezenta ulterior. Locul Nemișcat și Patimile de pe Munte sunt imagini ale Centrului Pământului sau ale Axei Lumii (a se vedea infra, p. 44).

Chemarea Pământului pentru a fi martor la eveniment apare ilustrată în arta budistă tradițională prin imaginea lui Buddha așezat în poziția sa clasică, cu mâna dreaptă rezemată pe genunchiul drept și cu degetele desfăcute atingând ușor pământul.

PARTEA I

AVENTURA EROULUI

CAPITOLUL 1

PLECAREA

– 1 –

CHEMAREA LA AVENTURĂ

A fost odată ca niciodată, pe vremea când dorințele încă se împlineau, un rege care trăia alături de fiecele sale, toate frumoase, însă cea mai mică dintre ele era atât de frumoasă, încât soarele ce văzuse atâtea lucruri se minuna de fiecare dată când razele sale îi mângâiau chipul gingaș. În preajma castelului regelui se afla o mare pădure întunecată, iar în pădure, pe sub un tei bătrân curgea un izvor. În zilele călduroase, fiica regelui se aventura în pădure și se așeza la marginea izvorului rece. Ca să treacă timpul, ea lua o minge de aur, pe care o arunca în sus și apoi o prindea; acesta era jocul ei preferat.

Într-o zi, mingea de aur nu s-a mai întors în brațele ridicate ale prințesei, ci le-a ocolit, a lovit pământul și s-a rostogolit direct în apă. Prințesa a urmărit-o cu privirea, dar aceasta a dispărut înghițită de apele izvorului, care era adânc, atât de adânc, încât nu i se vedea fundul. Atunci, ea a început să plângă în hohote, iar plânsetul ei răsună din ce în ce mai tare, fără să-și găsească vreo mângâiere. Și pe când plângea ea cu atâtă jale, a auzit o voce:

– Ce s-a întâmplat, Prințesă? Plângi atât de tare, încât până și unei pietre i-ar fi milă de tine.

Fata s-a uitat în jurul ei să vadă de unde venea vocea. În fața ei, în apă, a văzut capul mare, urât și gras al unei broaște.

– Ah, tu erai, Broscoiule, spuse ea. Plâng pentru că mi-am pierdut mingea de aur în izvor.

– Liniștește-te, nu plânge, i-a răspuns broscoiul. Pot să te ajut. Dar ce-mi dai în schimb dacă îți aduc înapoi jucăria?

– Orice dorești, dragul meu broscoi, i-a spus ea; hainele mele, perlele mele și bijuteriile mele, chiar și coroana mea de aur.

Broscoiul i-a răspuns:

– Nu vreau hainele tale, nici perlele, bijuteriile sau coroana ta de aur. Dar dacă vei avea grijă de mine și mă vei lăsa să-ți fiu partener de joacă, dacă mă vei lăsa să stau cu tine la masă, să mănânc din farfuria ta de aur, să beau din cana ta și să dorm în patul tău, dacă îmi promiți toate astea, îți voi aduce imediat mingea.

– De acord, spuse ea. Îți făgăduiesc orice dorești, doar să-mi aduci îndărăt mingea. Dar mai apoi s-a gândit: „Ce vorbe spune și broscoiul acesta! El trăiește în apă, alături de semenii săi, n-are cum să devină vreodată prietenul unui om”.

Imediat ce a făcut legământul cu broscoiul, acesta s-a scufundat în izvor și după ceva vreme a ieșit la suprafață; ținea în gură mingea și a aruncat-o pe iarbă. Prințesa s-a înveselit imediat ce și-a văzut jucăria. A ridicat-o și a început să se îndepărteze de rău.

– Stai, stai, strigă broscoiul, ia-mă și pe mine, nu pot să fug ca tine. Dar la ce i-a folosit broscoiului că a orăcăit din toate puterile sale? Prințesei nu i-a mai păsat de broscoi și s-a grăbit să ajungă acasă, uitându-și promisiunea, iar broscoiul amărât a sărit înapoi în izvor.¹

Acesta este un exemplu al uneia dintre căile prin care poate începe o aventură. O greșeală – aparent o simplă întâmplare – dezvăluie o lume nebănuită, iar individul este atras într-o relație cu forțe pe care nu le înțelege. Așa cum arăta Freud², greșelile nu sunt întâmplătoare. Ele sunt rezultatul unor conflicte sau dorințe suprimate. Ele sunt produse de izvoare nebănuite pe suprafața vieții, iar aceste izvoare pot fi foarte adânci, la fel de adânci ca sufletul însuși. O greșeală poate schimba un destin. În această poveste, dispariția

¹ *Grimms' Fairy tales*, Nr.1, „The Frog King”.

² *The Psychopathology of Everyday Life*. (Ed. Standard, VI, orig. 1901.)

mingii este primul semn al unei schimbări în viața prințesei. Broscoiul este al doilea, iar promisiunea ignorată este al treilea.

Ca o manifestare preliminară a puterilor ce încep să se dezvolte, broscoiul care iese din apă ca printr-o minune poate fi denumit „mesager”. Criza generată de apariția sa este „chemarea la aventură”. Chemările mesagerului pot fi chemări la viață, cum este cazul poveștii de față sau, în alte momente ale vieții, chemări la moarte. De asemenea, poate fi chemarea către săvârșirea unei importante fapte istorice. Sau poate marca începutul unei iluminări religioase.

Așa cum este înțeleasă ea de către mistici, chemarea marchează ceea ce a fost numit „trezirea sinelui”¹. În cazul prințesei din poveste, ea nu semnifică altceva decât intrarea în adolescență. Dar fie că este mare sau mică și indiferent de etapa sau de perioada vieții, chemarea ridică întotdeauna cortina la începutul unui mister al transformării – un ritual, un moment sau pasaj spiritual care, atunci când este dus la bun sfârșit, conduce la o moarte sau la o naștere. Orizontul vieții obișnuite a fost depășit; vechile concepte, idealuri și modele emoționale nu mai sunt potrivite, iar timpul unei treceri a sosit.

Reprezentative pentru circumstanțele chemării sunt: pădurea întunecată, arborele bătrân, izvorul, dar și subestimata și reticenta apariție a purtătorului puterii destinului. Recunoaștem în această scenă simbolurile Buricului Lumii. Broscoiul, micul dragon, este opusul din povești al șarpelui din lumea subterană, al cărui cap susține pământul și care reprezintă puterile demiurgice ale abisului. El iese la suprafață cu mingea de aur a soarelui, pe care ceva mai înainte o înecaseră apele sale întunecate: semănând în acest moment cu marele Dragon Chinezesc din Orient, cel care aduce în gură soarele care răsare, sau cu broasca pe al cărui cap călărește frumosul tânăr nemuritor, Han Hsiang, ce duce în mână un coș plin cu piersicile nemuririi.

¹ Evelyn Underhill, *Mysticism, A Study in the Nature and Development of Man's Spiritual Consciousness* (New York: E. P. Dutton and Co., 1911), Part II, „The Mystic Way”, Chapter II, „The Awakening of the Self”.

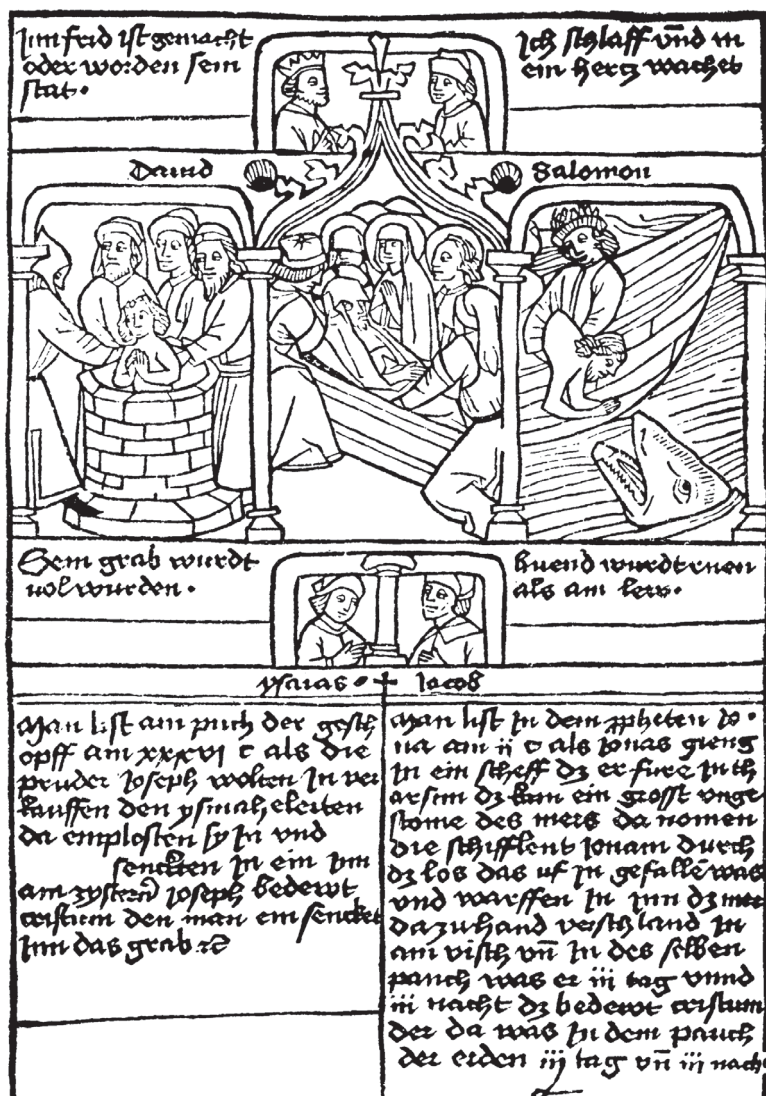

Fig. 5. Călătorie nocturnă pe mare: Iosif în puț;
Înmormântarea lui Cristos; Iona și balena.